

OSITUSVAATEEN VANHENTUMINEN

1. Asian tausta ja valmistelu

Avioliittolaissa (234/1929, jäljempänä AL) on säännös siitä, milloin oikeus vaatia avio-oikeuden alaisen omaisuuden osittamista (ositusvaade) alkaa, mutta ei siitä, milloin se päättyy. Lakia velan vanhentumisesta (728/2003, VanhL) ei sovelleta ositusvaateen vanhentumiseen, koska ositusvaateessa ei ole kyse tilanteesta, jossa puolisoiden välille olisi jo muodostunut velkasuhde, vaan vasta oikeudesta vaatia sellaisen perhevarallisuus oikeudellisen toimituksen suorittamista, jonka tuloksena mainittu velkasuhde saattaa syntyä.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan sisältyy kirjaus, jonka mukaan hallituskauden kuluessa säädetään avioliittolain mukaisen ositusvaateen vanhentumisesta (s. 189).

Asiasta on tehty lisäksi eduskunnalle vuonna 2016 toimenpidealoite TPA 31/2016 vp (edustaja Leena Meri ym.), jossa on toivottu hallituksen ryhtyvän pikaisesti toimiin vanhentumisajan säättämiseksi ositukselle ja omaisuuden erottelulle. Toimenpidealoitteen allekirjoitti 66 kansanedustajaa.

Oikeusministeriö järjesti 26.10.2023 kuulemistilaisuuden, johon kutsuttiin eri intressitahoja ja tutkijoita keskustelemaan aiheesta luonnosteltujen ehdotusten pohjalta. Tilaisuuteen osallistui oikeusministeriön edustajien lisäksi yhteensä 15 osallistujaa (tuomioistuinlaitoksesta, Suomen Asianajajaliitosta, Juristiliitosta, Digi- ja väestötietovirastosta, Maanmittauslaitoksesta, Finanssiala ry:stä sekä perhe- ja jäämistöoikeuden sekä velvoiteoikeuden tutkijoita). Tilaisuuteen osallistuivat myös edustajat Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry:stä sekä Nuoret Lesket ry:stä. Tässä muistiossa esitetyt ehdotuksia on muokattu kuulemistilaisuudessa käydyn keskustelun ja sen pohjalta esitettyjen kannanottojen perusteella.

2. Nykytila

2.1 Avioerot ja ositukset tilastojen valossa

Vuonna 2022 solmittiin 21 942 avioliittoa. Samana vuonna 11 370 parille vahvistettiin avioero. Avioerojen määrä vuodessa on viimeksi ollut yhtä pieni yli 30 vuotta sitten. Toisaalta myös solmittujen avioliittojen lukumäärä on ollut laskusuuntainen. Vaikka solmittujen avioliittojen määrä kasvoi vuoteen 2021 verrattuna, luku on silti toiseksi matalin yli 100 vuoteen.²

Jos aviopuolisot eivät pääse yksimielisyyteen osituksesta avioeroa koskevassa asiassa, heidän on mahdollista hakea pesänjakajan määräämistä käräjäoikeudelta osituksen tai omaisuuden erottelun toimittamista varten. Tällaisia pesänjakajamääräyksiä haettiin eri käräjäoikeuksilta tuomioistuinlaitoksen vuositilastojen mukaan yhteensä 310 tapauksessa vuonna 2022. Saman tilaston mukaan

¹ Muistiossa on käytetty apuna myös korkeakouluharjoittelija Noora Sirolan tekemiä selvityksiä Norjan ja Tanskan oikeustilasta. Lisäksi erityisasiantuntija Mari Kaipomäki on osallistunut muistion viimeistelyyn.

² Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 2022. ISSN=1797-6413. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 22.1.2024]. Saantitapa: <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8ebhtnaju70avu5stv17td>.

pesänjakajamääräyksiä annettiin eri käräjäoikeuksissa avopuolisoiden yhteistalouden purkamista varten yhteensä 59 tapauksessa.³

Näistä tiedoista voidaan päätellä, että valtaosassa tapauksia ositus toimitetaan sopimusosituksena parin kesken tai oikeudellista asiantuntija-apua käyttäen ilman tuomioistuimen määräämää pesänjakajaa. Koska tavanmukaiseen avioero-ositukseen ei liity viranomaisasiointia tai osituskirjan rekisteröintiä koskevaa velvollisuutta, tilastotietoja näistä osituksista on vaikeaa, ellei mahdotonta saada. Osituskirja voidaan kuitenkin rekisteröidä Digi- ja väestötietoviranomaisen tai Ahvenanmaan valtionviraston ylläpitämään avioehtoasioiden rekisteriin, jos puolisoilla on tapauskohtaisesti tarve suojautua toisen puolison velkojia vastaan esimerkiksi konkurssin tai ulosoton uhatessa. Osituskirjan rekisteröintejä tehtiin 240 kappaletta vuonna 2022. Samaan rekisteriin rekisteröitiin avioehtoja 8977 kappaletta vuonna 2022.⁴

Suomessa ei ole tutkittu sitä, kuinka usein puoliset jättävät osituksen toimittamatta avioeron jälkeen. Ruotsissa vuonna 2011 ilmestyneen tutkimuksen mukaan avioero-ositus jätetään tekemättä noin 18 prosentissa tapauksista.⁵ Tutkimuksen mukaan osituksen tehneiden avioparien osuus kasvoi suhteessa avioliiton pituuteen siten, että mitä pidempään pari oli ollut avioliitossa, sitä useampi heistä oli toimittanut osituksen avioliiton päättyessä. Tutkimuksen mukaan ositus tehdään lisäksi yleensä ajallisesti lähellä eroa. Osituksen toimittamatta jättämiseen voi myös olla syynä se, että puolisoilla ei ole mainittavaa varallisuutta. Jos puolisoilla ei ole ositusintressiä, ositus voi jäädä kokonaan tekemättä. Aarnio, Kangas ja Råbinä ovat arvioineet, että tilanne Suomessa ei todennäköisesti ole olennaisesti toinen kuin Ruotsissa.⁶

2.2 Kotimainen lainsäädäntö

Aviopuolisoiden omaisuuden osituksesta säädetään avioliittolain IV osassa. Sääntelyä sovelletaan sekä silloin, kun avioliitto purkautuu avioeron tai avioliiton kumoamisen vuoksi, että silloin, kun avioliitto purkautuu toisen puolison kuoleman johdosta.⁷ AL 85 §:n mukaan ”[k]un avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on vireillä taikka kun avioliitto on purkautunut, omaisuuden ositus on toimitettava, jos puoliso tai kuolleen puolison perillinen sitä vaatii”. Pykälän 2 momentin mukaan, jos kummallakaan puolisoilla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, omaisuuden osituksen sijasta on toimitettava ainoastaan puolisoitten omaisuuden erottelu.

Lain 98 §:n mukaan ositus on toimitettava siinä järjestyksessä, kuin perinnönjaosta on säädetty, noudattamalla sen ohessa, mitä avioliittolain IV osan 2 luvussa säädetään. Ositus voidaan toimittaa joko sopimusosituksena puolisoitten keskinäisen sopimuksen perusteella tai toimitusosituksena, jota varten tulee hakea pesänjakajan määräystä tuomioistuimelta. Käytännössä ositusvaateen menettämistä koskevat kysymykset nousevat esiin pesänjakajamääräyksen hakemisen yhteydessä ja etenkin pesänjakajan tekemän toimitusosituksen moitekanteen käsittelyn yhteydessä. Jos pesänjakajan tekemää ositusta ei moitita, pesänjakajan tekemä ratkaisu jää pysyväksi. Koska pesänjakajien tekemät ositukset eivät ole tuomioistuinratkaisujen tavoin julkisia, toimitusosistusten yhteydessä tehdyt pesänjakajien ratkaisut eivät useinkaan tule julkisen tarkastelun kohteeksi ja on todennäköistä, että niiden sisältö saattaa vaihdella oikeudellisesti epäselvässä tilanteessa.

³ Tuomioistuinlaitoksen vuositilastot, <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tilastoja.html> (28.11.2023).

⁴ Maistraattirekisterien avoin tieto, www.dvv.fi/mare (haettu 22.1.2024). Avioehtoasioiden rekisteristä säädetään esimerkiksi Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain (1156/2019) 4 §:ssä.

⁵ Brattström 2011 s. 82.

⁶ Aarnio, Kangas ja Råbinä s. 32.

⁷ Asumuseron perusteella (AL 136 §) toimitettavat ositukset ovat siinä määrin harvinaisia, että niitä ei tässä yhteydessä käsitellä erikseen.

Digi- ja väestötietovirasto ja Ahvenanmaan valtionvirasto ylläpitävät muun muassa avioehtoasioiden ja avoliittoasioiden rekistereitä. Rekistereitä koskeva sääntely on keskitetty Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain (1156/2019) 4 ja 5 §:ään. Avioehtoasioiden rekisteriin voidaan tallettaa tiedot avioliittolain 35 §:n 4 momentissa tarkoitetusta ilmoituksesta avio-oikeuden poistamisesta, 43 §:n 1 momentissa tarkoitetusta avioehtosopimuksesta, 104 §:n 2 momentissa tarkoitetusta osituskirjasta sekä 135 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitetuista sopimuksista.

2.3 Kotimainen oikeuskäytäntö

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2001:56 katsonut, että kysymykset siitä, oliko ositus jo lopullisesti toimitettu tai oliko ositusvaade menetetty ajan kulumisen ja passiivisuuden perusteella, olivat riidanalaisia ja kuuluivat pesänjakajan ratkaistaviksi. Suomessa ei ole korkeimman oikeuden kannanottoa siitä, mitä arviointikriteereitä pesänjakajan tulisi ratkaisua tehdessään soveltaa. Helsingin hovioikeus on kuitenkin ratkaisussaan HelHO 2020:662 todennut, että ositusvaateen menettäminen voi olla mahdollista painavilla perusteilla ajan kulumisen ja passiivisuuden vuoksi siitä huolimatta, että ositusvaade ei lähtökohtaisesti vanhene. Hovioikeus on samassa ratkaisussa todennut lisäksi, että painavien perusteiden arvioinnissa on muun ohella otettava huomioon avioliiton purkautumisesta kulunut aika, ositusvaatimuksen esittämisen viivästyminen syyt, ositettavaksi vaadittavan omaisuuden laatu ja olosuhteet kokonaisuudessaan.⁸

Edellä kuvatut Suomen ylemmissä tuomioistuinasteissa ratkaistut tapaukset ovat perustuneet tilanteeseen, jossa arvioitavana on ollut avioliiton purkautuminen avioeron vuoksi. Suomen ylimmissä tuomioistuimissa ei ole ollut arvioitavana tapausta, jossa ositusvaateen menettämistä ajan kulumisen ja passiivisuuden vuoksi olisi nimenomaisesti arvioitu jäämistöosituksen yhteydessä.

Ylempien tuomioistuinten ratkaisukäytännössä ei myöskään ole arvioitu, tulisivatko vastaavat arviointikriteerit sovellettaviksi myös omaisuuden erottelun yhteydessä. Osituksen sijaan toimitetaan omaisuuden erottelu, jos aviopuolisilla on ollut avio-oikeuden kokonaan poissulkeva avioehto. Omaisuuden erottelu toimitetaan myös silloin, kun pari ei ole solminut keskenään avioliittoa vaan he ovat olleet avoliitossa, mutta parisuhteen osapuolet täyttävät avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetun lain (26/2011, jäljempänä avoliittolaki) 3 §:ssä tarkoitetun avopuolison edellytykset. Avopuolisilla tarkoitetaan kyseisen pykälän mukaan yhteistaloudessa asuvia parisuhteen (avoliiton) osapuolia, jotka ovat asuneet yhteistaloudessa vähintään viisi vuotta tai joilla on tai on ollut yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi. Avopuolisiksi ei kuitenkaan katsota sellaista henkilöä, joka on avioliitossa. Avoliittolain perusteluiden mukaan myös oikeus vaatia omaisuuden erottelua voi periaatteessa jatkua loputtomiin.⁹

2.4 Kotimainen oikeuskirjallisuus

Myös suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että oikeus vaatia ositusta ei lähtökohtaisesti vanhene. Oikeudesta ositusvaatimuksen esittämiseen voi kuitenkin luopua joko aktiivisten tai konkludenttisten toimenpiteiden johdosta. Oikeus ositusvaatimuksen esittämiseen voidaan katsoa myös ajan myötä menetetyksi passiivisuuden perusteella.¹⁰ Välimäki ja Viertola ovat ennen Helsingin hovioikeuden vuoden 2020 ratkaisua hahmotelleet myös sisällöllisiä kriteereitä sille, millä edellytyksillä

⁸ Kyseisessä tapauksessa ositusta koskeva vaatimus oli esitetty ensimmäisen kerran yli 40 vuotta avioeron jälkeen. Asiassa ei myöskään ollut tullut ilmi sellaisia syitä, joiden vuoksi vaatimuksen esittämisen lykkäämistä näin pitkäksi ajaksi voitaisiin perusteltuna ottaa huomioon, että ositusvaateen kohteena on ollut ainoastaan koti-irtaimisto.

⁹ HE 37/2010 vp s. 24. On syytä huomata, että oikeus vaatia omaisuuden erottelua tulee erottaa oikeudesta vaatia avoliittolain mukaista hyvitystä omaisuuden erottelun yhteydessä. Hyvitystä koskevalle vaatimukselle on avoliittolaissa asetettu varsin lyhyt 3 vuoden raukeamisaika, joka vastaa velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003) 4 §:n mukaista yleistä vanhentumisajaa ja 7 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan perusteettoman edun palautusta koskevaa vaatimusta.

¹⁰ Esim. Aarnio ja Helin s. 144, Aarnio ja Kangas s. 1009, Kangas 2018, s. 185-186, Kangas 2023 s. 449, Lohi s. 391-393. Saarenpää s. 184, Välimäki 2004 s. 148-152, Välimäki 2021 s. 144-152 ja Viertola s. 18.

ositusvaade voitaisiin katsoa menetetyksi. Välimäki on sittemmin tarkentanut analyysiaan vuonna 2021.¹¹ Välimäen mukaan merkityksellisiä seikkoja ovat: 1) ositusperusteen syntymisestä kulunut aika, 2) passiivisuudelle mahdollisesti esitettävät perusteet, 3) osapuolelle syntynyt perusteltu ja oikeutettu odotus siitä, että vallitseva oikeustila on pysyvä, sekä 4) kiperissä tilanteissa kokonaisharkinta ja vaikutukset kummankin osapuolen asemaan.¹² Aarnio, Kangas ja Viertola ovat pitäneet ositusvaateen vanhentumista koskevaa erillissäätelyä toivottavana.¹³ Vuonna 2005 toteutetun kyselyaineiston perusteella myös valtaosa pesänjakajina toimivista lakimiehistä on pitänyt toivottavana, että ositusvaateen vanhentumisesta tai ositusoikeuden menettämisestä kirjattaisiin lakiin nimenomainen säännös. Ositusvaateen vanhentumista koskevaksi määräajaksi on kyselyn mukaan ehdotettu esimerkiksi 5 tai 10 vuotta.¹⁴

3. Pohjoismaista vertailua

3.1 Ruotsi

Myöskään Ruotsissa ei ole laissa säädetty ositusvaateen vanhentumisesta. Ruotsissa on katsottu sekä oikeuskirjallisuudessa että tuomioistuinten oikeuskäytännössä, että oikeus vaatia ositusta ei lähtökohtaisesti vanhene.¹⁵ Ositusvaateen vanhentumattomuutta on perusteltu eri syillä: esimerkiksi sen erityisellä perheoikeudellisella luonteella¹⁶, avioeron ajankohtaan liittyvillä henkilökohtaisilla haasteilla ja heikomman suojaamisella¹⁷ sekä vaatimuksen jäsentymättömyydellä ja avio-oikeuden verrannollisuudella omistusoikeuteen¹⁸. Ruotsissakin oikeus vaatia ositusta on kuitenkin joissain tapauksissa katsottu oikeuskäytännössä menetetyksi ajan kulumisen ja osapuolten passiivisuuden vuoksi. Uudemmissa ratkaisuisaan Ruotsin korkein oikeus on kiinnittänyt huomiota muun muassa avioliiton purkautumisesta kuluneeseen aikaan, ositusvaatimuksen esittämisen viivästyminen syihin ja ositettavaksi vaadittavan omaisuuden laatuun.¹⁹ Ositusvaateen menettämistä ei ole tietyvästi arvioitu Ruotsissa jäämistöosituksen yhteydessä.

Margareta Brattström ja Anna Singer ovat esittäneet, että avio-oikeuden vanhentumattomuutta tulisi arvioida uudelleen avioerotilanteissa. He toteavat, että nykyinen avio-oikeuden vanhentumattomuutta koskeva oikeustila on peräisin ajalta, jolloin yhteiskuntarakenne ja avioliiton pysyvyyttä koskevat käsitykset olivat kovin erilaiset kuin nykyään. Avioliitto käsitettiin elämänpitäiseksi sitoutumiseksi ja avioliitto päättyi tuolloin usein kuolemaan. Nykyisin joka toinen avioliitto päättyy eroon ja henkilöllä on usein useampia

¹¹ Välimäki 2021, s. 142-152.

¹² Välimäki 2021 s. 146.

¹³ Aarnio ja Kangas s. 1009 ja Viertola s. 84.

¹⁴ Rosti ja Litmala s. 69-70.

¹⁵ Ks. esim. Lindskog s. 122, Walin ja Lind s. 374 ja Teleman s. 268.

¹⁶ NJA II 1921 s. 56.

¹⁷ SOU 1981:85 s. 350.

¹⁸ Lindskog s. 122-123, Teleman s. 268.

¹⁹ Vuonna 1993 ratkaistussa tapauksessa (NJA 1993 s. 570) pesänjakajaa haettiin ositusta varten 24 vuotta avioeron jälkeen ilman perusteltua selitystä sille, miksi osituksen tekeminen oli viivästynyt. Korkein oikeus hylkäsi pesänjakajan määräämistä koskevan hakemuksen ja katsoi puolison tyytyneen avioeron yhteydessä tosiasiallisesti tapahtuneeseen omaisuuden jakoon ja luopuneen passiivisuudellaan oikeudestaan vaatia muotovaatimukset täyttävän osituksen toimittamista. Vuonna 2009 ratkaistussa tapauksessa (NJA 2009 s. 437) pesänjakajaa haettiin noin 10 vuotta avioeron jälkeen. Omaisuus oli muutoin jaettu avioeron yhteydessä, mutta samassa yhteydessä oli sovittu, että puoliso saattoi jäädä asumaan tuolloin alaikäisten lasten kanssa parin yhdessä omistamalla kiinteistöllä sijaitsevaan asuntoon. Ruotsin korkein oikeus katsoi, että koska osituksen vanhenemiselle ei ollut laissa asetettu erityistä vanhenemisaikaa, ei pelkkä ajan kulumisen voinut muodostaa riittävää perustetta sille, että puolison katsottiin luopuneen oikeudestaan vaatia ositusta. Lisäksi oli noudatettava erityistä varovaisuutta tilanteissa, joissa ositettavaan omaisuuteen sisältyi kiinteää omaisuutta ja osituksen viipymiselle oli esitetty riittävät perusteet. Kun pesänjakajan määräämistä koskevan hakemuksen arviointi lisäksi saattoi perustua vain asian summaariseen käsittelyyn, korkein oikeus hyväksyi pesänjakajan määräämistä koskevan hakemuksen.

peräkkäisiä parisuhteita, joihin liittyy varallisuus oikeudellisia seuraamuksia. Tästä johtuu, että puolisoiden väliset varallisuus suhteet olisi perusteltua selvittää hyvissä ajoin ennen niiden kumuloitumista. Aviovarallisuus suhteiden selvittämättä jättämistä ei myöskään – etenkin kun on kulunut pitkä aika ositusperusteen alkamisesta - voi enää perustella heikomman suojalla tai sillä, että avioeron aikaiset riitaisuudet vaikeuttaisivat osituksen toimittamista. Päinvastoin – ajan kulumisen tuo lisähaasteita omaisuuden sekoittumisen, muistikuvien hämärtyksen ja oikeudellisen epävarmuuden myötä. Avio-oikeuden alaisen omaisuuden laajuus ja omistussuhteet voivat olla vaikeita määrittää tarkasti jälkikäteen pitkän ajan kuluttua.²⁰ Brattström ja Singer esittävätkin, että ositusvaateen esittämiselle tulisi asettaa lainsäädännössä määritelty määräaika. Heikomman osapuolen suojaan ja yleiseen velan vanhentumissääntelyyn viitaten he esittävät ositusvaateen vanhentumiselle 10 vuoden määräaika, joka laskettaisiin avioeron lainvoimaiseksi tulosta alkaen. Tuo aika olisi riittävän pitkä, jotta heikompi osapuoli ehtisi voimaantua mahdollisen epätasapainoisen avioliiton jälkeen ositusvaatimuksen esittämistä varten. Aika olisi myös yhdenmukainen viimeaikaisen oikeustapauskäytännön kanssa.²¹

Myös ruotsalaiset kansanedustajat ovat tehneet viime aikoina aloitteita avioeron jälkeisen ositusmenettelyn nopeuttamiseksi. Tähän laajempaan asiakokonaisuuteen liittyy yhtenä osana se, että hallituksen toivotaan tarkastelevan myös osituksen toimittamiselle asetettavan kohtuullisen takarajan asettamista. Aloitteiden taustalla on pyrkimys avio-oikeuden tehokkaampaan toteuttamiseen taloudellisesti heikomman osapuolen suojan turvaamiseksi.²²

3.2 Norja

Myöskään Norjassa ei ole säädetty varsinaista määräaika ositusvaatimuksen tekemiselle. Norjan avioliittolain 75 §:n mukaan avio-oikeuden ulkopuolista omaisuutta (täydellistä sivuomaisuutta) koskevat vaatimukset on kuitenkin esitettävä vuoden kuluessa avioerosta. Jos jommallakummalla tai molemmilla puolisoilla on myös yhteisomistuksessa olevaa omaisuutta, sitä koskevat vaatimukset on esitettävä ennen kuin ositus on saatettu päätökseen.

Myös norjalaisessa oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä on todettu, että Norjan lainsäädännössä ei ole säännöstä siitä, milloin puoliso menettää oikeutensa vaatia toimitusosoitusta passiivisuuden vuoksi. Norjan korkeimman oikeuden ratkaisemassa tapauksessa vuodelta 2004 oli kysymys siitä, oliko oikeus vaatia ositusta vanhentunut miehen passiivisuuden perusteella. Tapauksessa mies oli sallinut entisen vaimonsa käyttää pariskunnan yhteistä asuntoa 16 vuoden ajan avioeron jälkeen ennen ositusvaatimuksen tekemistä. Asunto oli muodostanut suurimman osan yhteisestä omaisuudesta, eikä mikään viitannut siihen, että entinen vaimo olisi saanut tai ottanut asunnon omistusoikeuden haltuunsa eikä entisellä vaimolla ollut perusteltua syytä olettaa, että entinen aviomies ei vaatisi osituksen toimittamista myöhemmin. Norjan korkein oikeus katsoi, että aviomies ei ollut menettänyt oikeutta vaatia ositusta ja että aviomiehen passiivisuudelle oli ollut hyvä syy, koska nuorin parin yhteisistä lapsista oli täyttänyt 18 vuotta vasta kolme vuotta aiemmin. Korkein oikeus antoi perusteluissaan merkitystä myös miehen sairastumiselle.²³

John Aasland on analysoinut norjalaista oikeuskäytäntöä ja katsonut, että neljän keskeisen tekijän tulee täytyä, jotta oikeus ositusvaatimuksen tekemiseen voidaan menettää. Ensinnäkin tasingon luovutusvelvollisella on oltava vilpittömän mielen, eli hänellä tulee olla perusteltu luottamus siihen, ettei tasinkoon oikeutettu tule enää vaatimaan tasinkoa tai osituksen toimittamista. Toiseksi edellytetään yleensä, muttei välttämättä, että tasinkoon oikeutettu on ollut tietoinen oikeudestaan tasinkoon. Poikkeustapauksessa passiivisuus voi aiheuttaa oikeusvaikutuksia tietämättömyydestä huolimatta.

²⁰ Brattström ja Singer s. 17-19.

²¹ Ibid., s. 20-21.

²² Sveriges riksdag. Civilutskottens betänkande 2022/23:CU6 s. 25-31.

²³ NHR Dom 2004-01-15. Rt. 2004 s. 41.

Kolmanneksi oikeuden menettämisen edellytyksenä on itse passiivisuus. Huomattavaa on, että osapuolten subjektiiviset olosuhteet ratkaisevat, pitäisikö kuluneen ajan johtaa oikeuden menettämiseen, ei itse aika. Norjassa ei ole mahdollista sanoa tarkasti, kuinka kauan passiivisuuden tulee kestää, jotta entinen aviopuoliso menettää oikeutensa tasinkoon tai oikeuteen vaatia osituksen toimittamista. Keskeinen kysymys on, onko kulunut ajanjakso sellainen, jonka kuluttua tasingon luovuttamiseen velvollinen puoliso voi perustellusti odottaa, että saatavaan tai vaateeseen ei enää tulla vetoamaan. Neljänneksi edellytetään yleensä sitä, että tasingon luovutusvelvollinen puoliso on tosiasiallisesti toiminut sen oletuksen mukaisesti, ettei häneen kohdistuvaa vaatimusta ole olemassa tai että siitä on luovuttu.²⁴ Myöskään Norjassa ei tiettävästi ole käyty keskustelua ositusvaateen menettämisestä tilanteessa, jossa avioliitto on purkautunut kuoleman johdosta.

3.3 Tanska

Tanskan oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että koska ei ole varmaa, kuuluuko ositusvaade Tanskan vanhentumislain (*forældelsesloven*) soveltamisalaan, on epävarmaa, vanheneeko ositusvaade. Oikeus ositusvaatimuksen tekemiseen voidaan kuitenkin menettää passiivisuuden vuoksi. Tanskalaisessa oikeuskäytännössä on katsottu, että 6-7 vuoden viivästyminen ositusperusteen syntymisestä ei välttämättä johda ositusvaateen menetykseen, kun taas 14-15 vuoden viive on yleensä merkinnyt sitä, että avio-oikeutta koskevaa vaatimusta ei voida enää esittää.²⁵ Linda Nielsen ja Annette Kronborg esittävät seuraavat kuvaukset tapauskäytännöstä Tanskassa²⁶:

UfR 1998.663 ØLK. Kun M ja H olivat eronneet vuonna 1990, he olivat vaihtaneet asianajajiensa välityksellä tietoja omaisuuden jakamisesta. Mitään muuta ei tapahtunut ennen vuotta 1996, jolloin H jätti hakemuksen osituksesta. Koska ei ollut viitteitä siitä, että yhteinen omaisuus olisi tosiasiallisesti jaettu tai että vaimo olisi luopunut vaatimuksestaan avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen, ositusta koskeva vaatimus voitiin edelleen esittää.

UfR 2006.2186 ØLK. M ja H olivat muuttaneet erilleen vuonna 1993 ja he olivat eronneet vuonna 1996. Vuonna 2003 H:n asianajaja otti yhteyttä M:ään osituksen toimittamista varten. M väitti, että oikeus esittää ositusvaatimus oli menetetty passiivisuuden vuoksi. Alioikeus (*skifteretten*) katsoi M:n hyväksi, että oikeus oli menetetty, mutta valitustuomioistuimien katsoi, että H ei ollut osoittanut sellaista passiivisuutta, joka olisi estänyt häntä tekemästä ositusvaatimusta.

UfR 1997.1591 Ø. Yhteisasumisen päättyessä vuonna 1990 M sai erilaista irtainta omaisuutta, jonka arvo ei ollut vähäinen ja 57 000 Tanskan kruunua H:n erillisomaisuutta. Avioeron yhteydessä vuonna 1993 M oli tietoinen siitä, että H piti kiinni aikaisemmasta väitteestään, jonka mukaan yhteinen omaisuus oli olennaisilta osin jaettu. Tämä väite oli esitetty useita kertoja. Koska M ei ollut esittänyt vaatimusta yhteisen omaisuuden jakamisesta ennen toukokuuta 1997, M:n katsottiin menettäneen oikeutensa ositusvaatimuksen tekemiseen passiivisuuden vuoksi.

UfR 2006.12 VLK. M ja H erosivat vuonna 1989. Iranista kotoisin oleva H jätti syksyllä 2003 hakemuksen osituksen aloittamiseksi. Osapuolilla oli yhteinen tytär. Alioikeus (*skifteretten*) katsoi, että osapuolten välillä oli ollut paljon yhteydenpitoa useamman vuoden ajan eron jälkeen ja että H oli pyytänyt tässä yhteydessä rahaa. Siitä, oliko M maksanut H:lle mitään, oli ristiriitaisia selvityksiä, mutta M:n selvityksenkään mukaan kyseessä ei ollut tasinkoa vastaava summa. Huolimatta siitä, että M oli yli 14 vuoden ajan kieltäytynyt maksamasta tasinkoa vastaavaa summaa, H ei ollut tehnyt hakemusta osituksen aloittamisesta, vaikka hän oli asunut koko ajan Tanskassa ja hänellä oli siten ollut siihen mahdollisuus. Alioikeus katsoi, että H:n

²⁴ Aasland s. 77–83.

²⁵ Nielsen ja Kronborg s. 126.

²⁶ Ibid, s. 126-127.

passiivisuuden vuoksi M:llä oli ollut oikeus odottaa, että H ei tekisi ositusvaatimusta. Sekä alioikeus että valitustuomioistuimien katsoivat, että H:lla ei ollut enää vuonna 2003 oikeutta vaatia ositusta vuonna 1989 tapahtuneen eron perusteella.

Myös Tanskassa oikeudellinen keskustelu on keskittynyt tilanteisiin, joissa avioliitto on purkautunut avioeron vuoksi.

4. Nykytilan arviointi ja keskeiset ehdotukset

4.1 Sääntelyn tarpeellisuus

Edellä esitetyn valossa vaikuttaa siltä, että osituksen toimittamisen viivästyttämisestä aiheutuu oikeudellisen epävarmuuden lisäksi ylimääräisiä hallinnollisia selvittelykustannuksia, jotka saattavat aiheutua useasta peräkkäisestä avioliitosta, omaisuuden ja omistussuhteiden sekoittumisesta, sijaan tulleen omaisuuden selvittelystä ja omaisuuden arvon muutoksista. Pitkittyneillä asioilla on taipumus samalla mutkistua.

Toisaalta pareilla saattaa olla myös perusteltuja syitä olla toimittamatta ositusta heti ositusperusteen ilmaantumisen jälkeen. Parin keskinäiset suhteet saattavat olla avioerotilanteessa niin tulehtuneet, että taloudellisten suhteiden selvittely saattaa olla helpompaa tilanteen rauhoituttua. Epätasapainoisessa parisuhteessa alakynteen jäänyt puoliso voi lisäksi tarvita aikaa fyysiseen, psykologiseen, sosiaaliseen ja oikeudelliseen voimaantumiseen ennen ositusvaatimuksen esittämistä.

Pari voi myös tarkoituksellisesti ja yksimielisesti haluta jättää omaisuuden tai osan omaisuudesta osittamatta. He voivat haluta jättää esimerkiksi parin yhteisesti omistaman huoneiston tai kiinteistön osittamatta siksi, että yhteiset lapset voisivat jäädä asumaan jommankumman vanhemman kanssa tuttuun ympäristöön, kunnes lapset ovat kypsempiä elinympäristön vaihtumiseen tai vähemmän omistava osapuoli saa kerättyä riittävästi varoja oman asunnon hankintaan. Jäämistöosituksen yhteydessä on verrattain yleistä, että kuolinpesän omaisuus jätetään osittamatta ja jakamatta siihen asti, kunnes myös eloonjäänyt puoliso menehtyy.

Modernissa perhevarallisuus-oikeudellisessa sääntelyssä on tavanmukaista ottaa huomioon perheiden mahdollisuus tehdä sopimuksia, joiden sisältö poikkeaa laissa säädetystä. Kun sovitaan laista poikkeavasti, se tarkoittaa, että toinen osapuoli luopuu kokonaan tai osittain siitä, minkä hän olisi saanut suoraan lain nojalla. Tämä on ongelmallista erityisesti silloin, jos luopuminen koskee etuutta tai oikeutta, jonka tarkoituksena on suojata osapuolta tietyn riskin varalta.²⁷ Toisaalta lainsäätäjän tarjoamat ratkaisut eivät sovi kaikille. Jos osapuolet ovat aidosti yksimielisiä siitä, että tietty (perhevarallisuus-oikeudellinen) asia tulisi järjestää toisin, on voitava perustella se, miksi tämä tulisi estää. Se, että puoliset voivat ylipäättään sopia esimerkiksi avioehtosopimuksella siitä, onko heillä tai miltä osin heillä on avio-oikeus toistensa omaisuuteen, puoltaa sitä, että puoliset voisivat sopia myös avio-oikeuden ajallisesta ulottuvuudesta, kuten poikkeuksesta ositusvaateen vanhentumisaikaan. Tästä syystä - ja kun jo sääntelyä pohdittaessa on selvää, että pareilla voi olla perusteltuja syitä poiketa ositusvaatimuksen esittämiselle säädettävästä enimmäisajasta - myös ositusvaateen vanhentumista koskevasta aikamäärästä on oltava mahdollisuus poiketa osapuolten keskinäisellä sopimuksella.

Ehdotus:

Säädetään hallitusohjelman mukaisesti avioliittolain mukaisen ositusvaateen vanhentumisesta tietyn ajan kuluttua, mutta sääntelyyn on perusteltua sisällyttää myös poikkeusmahdollisuus.

²⁷ Ks. sopimusvapaudesta perheoikeudessa ja sen rajoittamisesta esim. Helin 2023.

4.2 Ositusvaateen elementit ja sääntelytarpeen sisällöllinen raja

Oikeuskirjallisuudessa ja tapauskäytännössä ositusvaateen vanhentumista on tähän mennessä käsitelty yleisluontoisesti siten, että ositusvaateen menettämistä koskevassa keskustelussa ei ole tarkemmin analysoitu sitä, kohdistuuko vanhentuminen kaikkiin ositusvaateen elementteihin kokonaisuudessaan vai vain osaan niistä. Ositusvaateesta voidaan erottaa muun muassa seuraavia elementtejä:

- 1) oikeus vaatia pesänjakajan määräämistä osituksen tai omaisuuden erottelun toimittamista varten

Esimerkki 1. Puolisot eivät ole päässeet yksimielisyyteen siitä, miten omaisuus jaetaan avioeron jälkeen. Kummallakin puolisoilla on itsenäinen oikeus hakea pesänjakajan määräämistä toimittamaan avio-oikeuden alaisen omaisuuden ositus tai, jos avio-oikeutta ei ole, omaisuuden erottelu.

- 2) oikeus vaatia itse omistetun omaisuuden erottelun toteuttamista osituksessa

Esimerkki 2. Aviopuolisot ovat solmineet avioehdon, jonka mukaan heillä ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen. Avioeron jälkeen puolison A omistama auto jää puolison B käyttöön. Puolisolla A on tarvittaessa oikeus vaatia omaisuuden erottelua, jolla hän saa auton takaisin hallintaansa.

- 3) oikeus vaatia yhdessä omistetun omaisuuden omistussuhteiden purkamista osituksessa

Esimerkki 3. Aviopuolisot ovat solmineet avioehdon, jonka mukaan heillä ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen. Puolisot omistavat yhteisen kesämökin (arvo 100 000 euroa) puoliksi. Avioeron vireilletulon jälkeen kummallakin puolisoilla on oikeus vaatia kesämökin yhteisomistuksen purkamista, joka voidaan toteuttaa esimerkiksi myymällä mökki kolmannelle osapuolelle ja jakamalla tuotto puoliksi tai niin, että toinen puolisoista korvaa toiselle tämän osuuden (50 000 euroa) mökin omistuksesta.

- 4) oikeus vaatia avio-oikeuden (tasinko-oikeuden) toteuttamista osituksessa

Esimerkki 4. Aviopuolisot A ja B omistavat yhdessä asunnon (arvo 200 000 euroa) puoliksi. Lisäksi aviopuoliso B omistaa kesämökin (arvo 100 000 euroa). Aviopuolisot eivät ole solmineet avioehto. Avioeron jälkeen suoritetaan ositus, jossa A:n omaisuuden arvoksi todetaan puolet asunnosta eli 100 000 euroa ja B:n omaisuuden arvoksi puolet asunnosta sekä kesämökki eli yhteensä 200 000 euroa. Avio-oikeuden nojalla puolisoilla on oikeus puoleen puolisoitten yhteenlasketun omaisuuden säästöstä. Koska puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen, A voi vaatia osituksessa B:ltä tasinkoa 50 000 euroa.

Ositus ja omaisuuden erottelu ovat toimituksia, joilla pyritään toteuttamaan parisuhteeseen, erityisesti avioliittoon liittyviä aineellisoikeudellisia oikeuksia. Tilanteessa, jossa osituksen toimittaminen sopimusteitse sopimuspuolten välillä ei ole onnistunut esimerkiksi erimielisyyksien vuoksi, osapuoli voi tehdä tuomioistuimelle hakemuksen pesänjakajan määräämiseksi osituksen toimittamista varten (elementti 1). Oikeus hakea pesänjakajan määräämistä osituksen tai omaisuuden erottelua varten mahdollistaa muiden oikeuksien toteutumisen. Jos ositusvaateen vanhentumisen katsottaisiin estävän mahdollisuuden hakea pesänjakajamääräystä, mikään ositukseen liittyvistä aineellisoikeudellisista oikeuksista ei voisi riitatilanteessa toteutua. Vaihtoehtoisesti niiden toteuttamiseksi tulisi löytää joku muu kuin perhevarallisuus oikeudellinen menettely. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi eräistä yhteisomistussuhteista annetun lain (180/1958) 11 §:n mukaisen uskotun miehen määräämisestä

huolehtimaan esineen myymisestä ja kauppahinnan jakamisesta, yleisiin siviilioikeudellisiin periaatteisiin pohjautuvan vahvistuskannemahdollisuuden käyttämisestä omaisuuden omaisuussuhteiden vahvistamiseksi tai, jos omaisuuden omistussuhteista ei ole epäselvyyttä, esineen hallinnan palauttamista koskevan kannemahdollisuuden käyttämisestä. On kuitenkin selvää, että ellei kyse ole yksittäiseen esineeseen liittyvästä epäselvyydestä vaan laajempaan omaisuusmassaan liittyvien omistussuhteiden selvittelystä ja sitä koskevien omistussuhteiden purkamisesta, mainittujen toimenpiteiden keskittäminen pesänjakajalle useiden erillisten kanteiden nostamisen sijaan on sekä tuomioistuinten resursoinnin että kansalaisten oikeussuojan saamisen kannalta huomattavasti perustellumpi tapa toimia.

Osituksen muut elementit voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään omaisuuden omistajuuden mukaan. Jos aviopuolisoilla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, tulee toimitettavaksi omaisuuden erottelu, jossa varallisuus jaetaan siten, että kumpikin saa vain oman omaisuutensa (elementti 2). Jos omaisuus on omistettu yhdessä, tulisi yhdessä omistetun omaisuuden omistussuhde voida purkaa, esimerkiksi myymällä omaisuus kolmannelle tai korvaamalla toiselle omistajalle tämän osuus omaisuudesta (elementti 3).

Suomen perustuslain 15 §:n 1 momentin mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Omistusoikeus ei myöskään vanhene. Vaikka oikeus vaatia avio-oikeuden toteuttamista katsottaisiin vanhentuneeksi, tällä ei saa olla vaikutusta siihen, että henkilöllä on oikeus saada oma omaisuutensa joko palautetuksi hänelle sellaisenaan tai erotetuksi jonkun kanssa yhdessä omistetusta omaisuudesta. Eri asia on, että pitkään jatkuneessa parisuhteessa omaisuuden omistussuhteet ovat saattaneet sekoittua ja etenkin irtaimen omaisuuden omistussuhteista voi olla vaikea löytää enää selkeää näyttöä. Siksi näidenkin asioiden selvittely saattaa vaatia pesänjakajan myötävaikutusta.

Oikeus vaatia avio-oikeuden toteuttamista osituksessa (elementti 4) kohdistuu toisen puolison omistamaan omaisuuteen ja siihen tasinkoon, jolla tasoitetaan puolisojen välisiä varallisuuseroja avioliiton purkautuessa. Tähän ositusvaateen elementtiin ei liity samankaltaista omistusoikeuden aineellisoikeudelliseen suojaan tai omaisuuden suojan toteuttamistapaan liittyvää perusoikeusliitännäistä kysymystä kuin edellä käsiteltyihin elementteihin. Ositusvaateen vanhentumisesta koskeva sääntely olisikin tästä syystä perusteltua rajata vain avio-oikeuden toteuttamiseen osituksessa. Mainitun rajauksen myötä olisi ositusvaateen vanhentumisen sijaan täsmällisempää käyttää ilmaisua avio-oikeuden tai tasinko-oikeuden vanhentuminen. Tässä muistiossa esitettyjen ehdotusten osalta käytettäväksi termiksi on valittu *avio-oikeuden vanhentuminen*, jonka on katsottu ilmentävän hyvin sääntelytarpeen sisältöä, mutta samalla kattavan hieman laajemman asiakokonaisuuden kuin pelkän tasingonmaksuvelvollisuuden.

Avio-oikeuden vanhentumisen lisäksi samaan asiakokonaisuuteen liittyy myös vallinnanrajoituksia koskeva sääntely. Avioliittolain 86 §:n 3 momentin mukaan AL 38 ja 39 §:n mukaisia vallinnanrajoituksia sovelletaan osituksen toimittamiseen asti. Vallinnanrajoitussääntelyn tarkoitus on suojata muun muassa puolisojen ja heidän lastensa asumista ja työhön ja henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettua irtainta omaisuutta avioliiton aikana ja ennen osituksen toimittamista. Tällaista omaisuutta ei saa luovuttaa tai siirtää ilman toisen puolison suostumusta. Jos osituksen toimittaminen on merkittävästi viivästynyt eikä sitä ole haettu toimitettavaksi toimitusosituksena, ajan kulumisen ja osapuolten passiivisuus ovat sinällään merkkejä siitä, että suojelun tarvetta ei enää ole. Tästä syystä olisi perusteltua soveltaa avio-oikeuden vanhentumista koskevat oikeusvaikutukset myös vallinnanrajoituksia koskevaan sääntelyyn. Tällä asiakokonaisuudella on vaikutuksia myös omaisuuden kirjaamisviranomaisten toimintaan.

Ehdotukset:

Ositusvaateen vanhentumisesta koskeva sääntely on muun muassa omistusoikeuden perusoikeussuojaan liittyvistä syistä tarpeen rajata siten, että vanhentuminen kohdistuu vain avio-oikeuden toteuttamiseen osituksessa. Oikeus vaatia osituksen toimittamista prosessuaalisena oikeutena on tarpeen säilyttää

nykyisellään siltä osin, kun kyse on oikeudesta vaatia itse omistetun omaisuuden erottelun toteuttamista ja oikeus vaatia yhdessä omistetun omaisuuden omistussuhteiden purkamista.

Avio-oikeuden vanhentumisesta koskevat oikeusvaikutukset on tarpeen kohdistaa myös vallinnanrajoituksia koskevaan sääntelyyn.

4.3 Vanhentumisaika ja sen alkaminen avioero-osituksissa

Siitä huolimatta, että asian oikeudellinen ratkaiseminen on niin Ruotsissa, Norjassa kuin Tanskassakin jäänyt tapauskäytännön varaan, tilanne vaikuttaa kehittyneen eri maissa samaan suuntaan.

Tuomioistuinkäytännössä oikeus vaatia osituksen toimittamista on katsottu usein menetetyksi, kun ositusperusteen alkamisesta on kulunut enemmän kuin 10 vuotta. Aikamääre on vaihdellut tapauskohtaisesti kunkin ratkaistun tapauksen yksityiskohtien mukaan. Tapauskohtaisessa arvioinnissa on eri Pohjoismaissa painotettu hieman eri seikkoja, mutta osapuolten odotukset, perustelut ositusta koskevan vaatimuksen viivästymiselle, ositettavan omaisuuden luonne ja muut olosuhteet on vaihtelevissa määrin otettu huomioon kaikissa Pohjoismaissa.

Saatavilla olevan selvityksen mukaan vain Suomessa ja Ruotsissa on esitetty toiveita siitä, että ositusvaateen vanhentumisesta säädettäisiin laissa asettamalla esimerkiksi lakisääteinen 10 vuoden vanhenemisaika. Ehdotettua 10 vuoden vanhentumisaikaa on perusteltu esimerkiksi sillä, että se olisi hyvin linjassa Ruotsin yleisen velvoiteoikeudellisen 10 vuoden vanhentumisajan kanssa.²⁸ Suomessa 10 vuoden vanhentumisaikaa sovelletaan sellaisten velkojen osalta, joiden vanhentumisajasta ei ole erikseen säädetty VanhL 5–7 §:ssä. Kymmenen vuoden vanhentumisaika olisi lisäksi linjassa myös yleisen perintöoikeuden vanhentumisajan kanssa (Perintökaari (jäljempänä PK) 16:1 §). Kymmenen vuoden vanhentumisajan sijaan Viertola on ehdottanut kaksivaiheisen vanhenemisajan asettamista, jonka mukaan ositusvaade vanhenisi jo 5 vuodessa ositusperusteen muodostumisesta, ellei vanhentumista ole tätä ennen katkaistu vaatimalla ositusta. Vanhentumisen katkaisemisesta huolimatta ositusvaade vanhenisi Viertolan mukaan kuitenkin lopullisesti, kun ositusperusteesta on kulunut 10 vuotta. Kaksivaiheisella vanhentumisajalla voidaan Viertolan mukaan estää se, että vaatimuksen toistuvalla esittämisellä pyritään vain katkaisemaan vanhentumisaika, mutta pyrkimyksenä ei olisi toimittaa varsinaista ositusta.²⁹

Avio-oikeuden vanhentumisen arviointiin liittyy olennaisena osana sen ajankohdan määrittäminen, mistä vanhentumisajan laskeminen tulisi aloittaa. Edellä käsitellyssä oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa ei tätä näkökohtaa ole ollut aiemmin tarpeen tarkastella tarkemmin, koska ajan kulumisen ei ole ollut tähänastisessa arvioinnissa ainoa merkityksellinen seikka eikä tarkan määräajan laskemisella ole ollut itsenäistä merkitystä. Oikeuskäytännössä ositusvaateen menettämistä koskevan ajanjakson laskemisessa on tehty vain yleisiä viittauksia ajankohtaan, jolloin avioliitto on purkautunut. Avioliittolain 85 §:n mukaan ositusperuste syntyy, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia tulee vireille tai kun avioliitto on purkautunut, toisin sanoen, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva hakemus on pantu vireille tai kun toinen puoliso kuolee. Jos avio-oikeuden vanhentumista koskeva ajankohta laskettaisiin ositusperusteen syntymisajankohdasta, vanhentumisajan alkamisajankohta olisi etenkin kolmannelle osapuolelle, esimerkiksi kirjaamisviranomaiselle, vaikea todeta. Avioerohakemuksen tai avioliiton kumoamista koskevan hakemuksen vireilletulon ajankohtaa koskeva tieto ei ole saatavissa suoraan väestötietojärjestelmästä.

Ruotsissa Brattström ja Singer ovat ehdottaneet, että ositusvaateen menettämistä koskeva vanhentumisaika tulisikin laskea vasta siitä, kun avioeroa koskeva tuomio on tullut lainvoimaiseksi.³⁰

²⁸ Brattström ja Singer s. 20.

²⁹ Viertola s. 85.

³⁰ Brattström ja Singer s. 20.

Suomessa avioero tulee lainvoimaiseksi 7 päivää avioerotuomion antamisen jälkeen, jos kumpikaan osapuoli ei ole ilmoittanut ratkaisuun tyytymättömyyttä. Muutoksenhaku avioerotuomioon johtaa kuitenkin vain erittäin harvoin valittajan tavoittelemaan lopputulemaan ja avioeropäätös jää lähes poikkeuksetta voimaan sellaisenaan. Tästä syystä myös avioerotuomion ratkaisupäivämäärä on yksi hyvä vaihtoehto tuomion lainvoimaisuutta koskevan päivämäärän ohella.

Digi- ja väestötietovirastolta ja Helsingin kärjäoikeudesta tarkistetun tiedon mukaan väestötietojärjestelmään merkitään avioeron päivämääräksi avioerotuomion päätöspäivämäärä eikä sen lainvoimaisuuspäivämäärää. Ennen avioeroa koskevan tiedon tallentumista väestötietojärjestelmään odotetaan kuitenkin, että päätös on tullut lainvoimaiseksi. Koska avioerotuomion päätöspäivämäärä on selkeä ja helpoimmin tarkistettavissa ja selvitettävissä väestötietojärjestelmästä paitsi osapuolille itselleen myös tietoa tarvitsevalle kolmannelle osapuolelle, ehdotetaan vanhentumisajan alkamispäivämääräksi avioerotuomion päätöspäivämäärää. Edellä mainittuja harvinaisia tapauksia varten, avioerotuomioon kohdistettu muutoksenhaku johtaisi avioerotuomion muuttamiseen, on mahdollista säätää erikseen siitä, että avio-oikeuden vanhentumisaika ei ala juosta tai se katkeaa, jos avioerotuomio myöhemmin muuttuu muutoksenhaun vuoksi.

Esimerkkejä vanhentumisajan mahdollisista alkamisajankohdista:

- Avioerohakemus **tulee vireille** päivänä, jona toinen puoliso yksin tai puoliset yhdessä jättävät avioerohakemuksen kärjäoikeuteen. Kun avioero on tullut vireille, puolisollla on oikeus vaatia toimitettavaksi omaisuuden ositus.
- **Avioerotuomion antopäivä** on päivämäärä, jona kärjäoikeus on tuominut puoliset avioeroon. Tuomio annetaan 6-12 kuukauden kuluttua avioeron vireilletulosta, kun puoliset yksin tai yhdessä tekevät harkinta-ajan päättymisen jälkeen hakemuksen avioeroon tuomitsemisesta.
- Avioero tulee **lainvoimaiseksi** 7päivää tuomion antamisen jälkeen, jos kumpikaan osapuoli ei ole ilmoittanut tyytymättömyyttä tuomioon.

Ehdotus:

Avio-oikeuden vanhentumisajaksi ehdotetaan säädettäväksi 10 vuoden vanhentumisaika, joka alkaa avioeron tai avioliiton kumoamista koskevan tuomion päätöspäivämäärästä.³¹

4.4 Avio-oikeuden vanhentuminen jäämistöosituksissa

Edellä esitellyissä suomalaisissa tai pohjoismaisissa oikeustapauksissa tai oikeuskirjallisuudessa ei ole tullut esiin tapausta, jossa ratkaistavan tapauksen taustalla olisi ollut kyse puolison kuoleman johdosta muodostuneesta ositusperusteesta. Suomen oikeustila lesken aseman osalta poikkeaa muista Pohjoismaista siten, että Suomessa leskellä ei ole itsenäistä perintöoikeutta tilanteessa, jossa perittävällä oli lapsia. Lesken mahdollisuus pitää jäämistö jakamattomana hallinnassaan ja jäämistöosituksessa mahdollisen avio-oikeuden nojalla leskelle siirtyvä omaisuus on näin ollen Suomessa huomattavasti merkittävämmässä asemassa kuin muissa Pohjoismaissa. Tästä johtuu, että avio-oikeuden vanhentumista koskevan sääntelyn ulottamisella jäämistöosituksiin olisi Suomessa huomattavasti suurempi vaikutus vallitsevaan oikeustilaan kuin muissa Pohjoismaissa.

³¹ Koska avioliiton kumoamista koskevat oikeustapaukset ovat hyvin harvinaisia, keskitytään jäljempänä muistiossa selkeyden vuoksi vain avioeroa koskeviin päätöksiin. Avio-oikeuden toteutumisen osalta ei ole kuitenkaan syytä säännellä avioliiton kumoamista koskevia tapauksia toisin kuin avioerotilanteita, joten kaikki, mitä jäljempänä todetaan avio-oikeuden toteutumisesta tai vanhentumisesta avioero-ositusten osalta, koskee myös avio-oikeuden toteutumista tai vanhentumista silloin, kun avioliitto on päättynyt avioliiton kumoamista koskevalla päätöksellä.

Avio-oikeuden vanhentumista koskevien oikeustapausten ja oikeudellisen keskustelun puuttuminen jäämistöositusten osalta herättää kysymyksen siitä, onko näissä tilanteissa ylipäätään sääntelyn tarvetta tai olisiko avio-oikeuden vanhentumista koskevan sääntelyn ulottaminen jäämistöosituksiin jopa ongelmallista. Toisaalta avio-oikeuden vanhentuminen myös niiden ositusten osalta, joissa ositusperusteena on puolison kuolema, helpottaisi sellaisten kuolinpesien selvittämistä, joissa ositus on jäänyt toimittamatta kenties useammankin puolison kuolemaan päättyneen avioliiton jälkeen. Kertautuviin avioliittoihin liittyvä vaara omaisuuden sekoittumisesta ja asioiden monimutkaistumisesta liittyy näihinkin tilanteisiin. Lisäksi avioero-osituksiin ja jäämistöosituksiin on perinteisesti sovellettu hyvin pitkälti samoja oikeussääntöjä, vaikka merkittävänä poikkeuksena on esimerkiksi eloonjääneen puolison oikeus olla luovuttamatta omaa omaisuuttaan ensiksi kuolleen puolison perillisille (AL 103.2 §). Eri ositusperusteita koskevan sääntelyn erot monimutkaistavat perhevarallisuus-oikeudellista sääntelyä ja vaikeuttavat sääntelyn soveltamista. Yhdenmukaisen sääntelyn lähtökohta ei kuitenkaan estä sääntelyn erottamista näiden kahden ositusperusteen välillä, mutta luo velvollisuuden perustella, miksi erilainen sääntely on tarpeen.

Vanhentumissääntelyn soveltamisen puolesta vain avioero-osituksiin on esitettävissä muun muassa se argumentti, että vaikka jäämistöositus ja perinnönjako ovat oikeudelliselta kannalta katsottuna kaksi eri asiaa, väestön keskuudessa ne nivoutuvat käsitteellisesti ja usein myös tosiasiallisesti yhteen ja samaan ajankohtaan ja menettelyyn. Usein jäämistöositus toimitetaan ja perintö jaetaan vasta eloonjääneen puolison kuoleman jälkeen. Perintökaaren sisältyvä sääntely jopa ohjaa tähän. Esimerkkinä tästä on eloonjääneen puolison oikeus pitää kuolleen puolison jäämistö jakamattomana hallinnassaan, ellei rintaperillisen jakovaatimuksesta tai perittävän tekemästä testamentista muuta johdu (PK 3:1a §). Jos avio-oikeus vanhentuisi myös jäämistöositusten osalta 10 vuodessa ensiksi kuolleen puolison jälkeen, tämä saattaisi johtaa tahattomiin oikeudenmenetyksiin, koska osapuolet ovat mieltäneet perinnönjakoon sisältyvät oikeudelliset elementit yhdeksi kokonaisuudeksi. Esimerkiksi, jos eloonjäänyt leski elää yli 10 vuotta puolisonsa kuoleman jälkeen eikä myötätunnosta leskeä kohtaan tuona aikana kukaan vaadi perinnönjakoa toimitettavaksi, saattaisi käydä jopa niin, että lesken avio-oikeus ensin kuolleen puolison omaisuuteen vanhentuisi jo hänen elinaikanaan. Tämä saattaisi materialisoida tilanteessa, jossa joku ensiksi kuolleen puolison perillisistä 11 vuoden kuluttua ensiksi kuolleen puolison kuolemasta kuitenkin vaatisi jakoa ja tekisi samalla lesken avio-oikeutta koskevan vanhentumisvaatimuksen. Tämä ei olisi oikeudenmukainen tai kohtuullinen lopputulos hyvässä uskossa jakamatonta kuolinpesää hallinnutta leskeä kohtaan. Tästä syystä onkin katsottava, että jos avio-oikeuden vanhentumista koskeva sääntely ylipäätään ulotetaan jäämistöosituksiin, vanhentumisajan ei tulisi ainakaan alkaa juosta vielä eloonjääneen puolison eläessä vaan vanhentumisajan kulumisen alkaisi vasta eloonjääneen puolison kuolemasta. Toisin sanoen, eloonjääneen puolison ei tarvitsisi kantaa huolta avio-oikeutensa vanhentumisesta omana elinaikanaan eikä muulla perillistaholla olisi oikeutensa vanhentumisesta johtuvaa intressiä vaatia jakoa lesken vielä eläessä. Tämä ratkaisu olisi johdonmukainen perintökaaren yleisen leskeä suojaavan sääntelyn tavoitteiden kanssa.

Seuraavaksi tulee pohtia vielä sitä, olisiko jäämistöosituksen vanhentumista koskeva sääntely edellä esitetystä muodosta eduksi vai haitaksi muun perillistahon kuin lesken näkökulmasta. Eloonjäänyt puoliso ei ole velvollinen luovuttamaan avio-oikeuden nojalla omaa omaisuuttaan ensiksi kuolleen puolison perillisille (ns. lesken tasinkoprivilegi, AL 103.2 §). Jos ositus on toimitettu lesken eläessä ensiksi kuolleen puolison jälkeen ja leski on ilmoittanut käyttävänsä tasinkoetuoikeuttaan, käytettyä etuoikeutta tai avio-oikeutta ylipäätään ei arvioida enää uudelleen lesken kuoleman jälkeen toimitettavassa perinnönjaossa. Jos ositusta ja perinnönjakoa ei kuitenkaan toimiteta ensiksi kuolleen puolison jälkeen vaan leski pitää jäämistön jakamattomana hallinnassaan koko elämänsä ajan, lesken perilliset eivät voi käyttää leskelle kuuluvaa tasinkoetuoikeutta omaksi hyväkseen. Näissä tilanteissa tulee toimittaa myös laskennallinen ositus aviopuolisoiden välillä ennen perinnönjakoa.

Tämän osalta on merkityksellistä esimerkiksi se, että jos perillinen on ryhtyessään perintöön eloonjääneen lesken jälkeen jo tosiasiallisesti saattanut perintöoikeutensa voimaan ja näillä toimillaan katkaissut *perintöoikeutensa* vanhentumisen, tulee hän ottaneeksi huomioon sitä, että hän saattaa silti menettää oikeutensa vaatia puolisoitten välisen *avio-oikeuden toteutumista osituksessa*, ellei tätä vaatimusta tehdä 10 vuoden kuluessa eloonjääneen puolison kuolemasta. Asialla on toki kielteistä merkitystä vain, jos kyseinen perillistaho kuuluu siihen (vähemmän avio-oikeuden alaista omaisuutta omistavan puolison) sukuhaaraan, joka olisi hyötynyt avio-oikeuden realisoitumisesta johtuvista omaisuuden siirroista. Asialla ei myöskään ole juurikaan merkitystä silloin, jos kummassakaan kuolinpesässä ei ole sellaista varallisuutta, josta riittäisi ositettavaa ja jaettavaa. Tällöin jäämistöosituksen vanhentumista koskevalla sääntelyllä olisi lähinnä oikeustilaa selkeyttävä vaikutus.

Esimerkki 5. Jäämistöositus, kun leskellä on enemmän avio-oikeuden alaista omaisuutta

Puoliso A kuolee. Puoliso A:n omaisuus kuolinhetkellään oli 100 000 euron arvoinen kesämökki. Leski B:n omaisuus oli samalla hetkellä 200 000 euron arvoinen asunto. Suoritetaan omaisuuden ositus. Avio-oikeuden alaista omaisuutta on yhteensä 300 000 euron arvosta, josta lesken tulisi laskennallisesti suorittaa kuolinpesälle tasinkoa 50 000 euroa. Koska lesken ei tasinkoetuoikeutensa vuoksi tarvitse suorittaa kuolinpesälle tasinkoa, A:n perillisten kesken voidaan jakaa vain perittävän kuolinhetkellään omistama 100 000 euron arvoinen kesämökki.

Esimerkki 6. Jäämistöositus, kun puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen ja ositus suoritetaan vasta molempien puolisoitten kuoleman jälkeen

Puoliso A kuolee. Puoliso A:n omaisuus kuolinhetkellään oli 100 000 euron arvoinen kesämökki. Leski B:n omaisuus oli samalla hetkellä 200 000 euron arvoinen asunto. A:n omaisuus jää jakamattomana leski B:n haltuun eikä ositusta toimiteta. Puolisoiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden arvo avioliiton purkautuessa on yhteensä 300 000 euroa. Leski B kuolee vuotta myöhemmin. Puolisoilla on paitsi 2 yhteistä lasta, myös 2 lasta kummankin puolison edellisistä parisuhteista. Ennen perinnönjakoa tulee suorittaa omaisuuden ositus. Koska ositusta ei toimitettu lesken eläessä, lesken B perilliset eivät voi vedota lesken tasinkoetuoikeuteen, vaan lesken B kuolinpesän omaisuudesta tulee suorittaa laskennallinen 50 000 euron tasinko puolison A:n kuolinpesälle ennen perinnönjakoa. Jos säädettäisiin siitä, että avio-oikeus vanhenee myös jäämistöositusten osalta 10 vuotta lesken kuoleman jälkeen, ja molemmat kuolinpesät päättäisivät pitää kuolinpesät jakamattomina vielä 11 vuotta molempien puolisoitten kuoleman jälkeen, A:n kuolinpesän osakkaat menettäisivät oikeutensa 50 000 euron suuruiseen tasinkoon.

Toinen vartenotettava seikka koskee sellaisia kuolinpesiä, joissa on varallisuutta, mutta jotka on haluttu jättää jakamattomiksi vielä molempien puolisoitten kuoleman jälkeen. Verohallinnon rekistereissä on jatkuvasti noin 360 000 jakamatonta kuolinpesää.³² Omaisuuteen saattaa tällöin kuulua esimerkiksi vaikeasti jaettava omaisuutta, kuten yhteiskäyttöön jääviä isoja rakennuksia, rantakiinteistöjä tai sellaista omaisuutta, jonka hoitoon kaikilla pesän osakkailla ei ole osaamista, kuten yritysomaisuutta tai metsä- ja maatalouskiinteistöjä. Oikeusministeriössä ei ole tietoa siitä, miten näissä kuolinpesien yhteishallintoa koskevissa sopimuksissa omistussuhteet on määritetty ja miten niissä on otettu huomioon avio-oikeuden toteutuminen. Yhteishallinnossa olevaan omaisuuteen saattaa sisältyä useitakin peräkkäisiä kuolinpesiä, joten omistussuhteiden uudelleenmäärittely saattaisi muodostua erittäin monimutkaiseksi, etenkin, jos joku oleellinen oikeudellinen elementti muutettaisiin lainsäädännöllä siten, että sillä olisi taannehtivia

³² Seppälä 2016.

vaikutuksia. Toisaalta, jos tällainen iso peräkkäisiä kuolinpesiä koskeva kokonaisuus haluttaisiin joskus myöhemmin jakaa, avio-oikeuden vanhentumista koskevan sääntelyn ulottaminen taannehtivasti myös jäämistöosituksiin yksinkertaistaisi myös näitä jakomenettelyitä. Uusissa kuolinpesän yhteishallintoa koskevissa sopimuksissa uusi lainsäädäntö olisi mahdollista ottaa huomioon. Näin siitä huolimatta, että usein maallikkovoimin toimitettavissa perinnönjakoa koskevissa toimissa tietoisuus lainsäädäntömuutoksista leviää hitaammin väestön keskuuteen kuin sellaisissa toimissa, joissa käytetään tavanmukaisesti oikeudellista asiantuntija-apua.

Edellä esitetyt näkökohdat ovat ristiriitaisia keskenään. Yhtäältä sääntelyn yhtenäisyys puoltaa vanhentumista koskevan sääntelyn ulottamista myös jäämistöosituksiin. Lisäksi useisiin perättäisiin osittamatta jääneisiin purkautuneisiin avioliittoihin liittyvä riski omaisuuden sekoittumisesta ja asioiden monimutkaistumisesta liittyy näihinkin tilanteisiin. Leskeä on myös mahdollista suojata kohtuuttomilta tilanteilta muokkaamalla sääntelyä siten, että vanhentumista koskeva määräaika alkaisi kuluu vasta eloonjääneen puolison kuoleman jälkeen.

Toisaalta vanhentumista koskevan sääntelyn ulottamista jäämistöosituksiin vastaan puhuu voimakkaimmin se seikka, että perintöasioissa perintöoikeuden vanhentuminen on mahdollista katkaista tosiasiallisin toimin ryhtymällä perinnön vastaanottamista koskeviin käytännön toimiin esimerkiksi osallistumalla perunkirjoitukseen. Perintöön ryhtyminen ei kuitenkaan automaattisesti katkaisisi vanhentumisaikaa avio-oikeuden toteuttamisen osalta, jos avio-oikeus vanhentuisi 10 vuoden kuluessa lesken kuolemasta. Maallikkoväestön keskuudessa ositus ja perinnönjako nivoutuvat käsitteellisesti ja usein myös tosiasiallisesti yhteen ja samaan ajankohtaan ja menettelyyn. Erilaisten vanhentumisaikojen ja niiden katkaisemista koskevien edellytysten asettaminen avio-oikeudelle ja perintöoikeudelle saattaisi johtaa kohtalokkaiisiin oikeudenmenetyksiin, koska perintöasioissa ei useinkaan käytetä oikeudellista asiantuntija-apua.

Tilannetta monimutkaistaa edelleen pohjoismaisen tapauskäytännön ja oikeudellisen keskustelun merkittävä vajuus tällä aihealueella. Eri suuntiin osoittavia argumentteja tulisikin kartoittaa ja punnita hyvin huolellisesti ennen isojen periaatteellisten muutosten tekemistä, jotta lainsäädännön muuttamisella ei tahattomasti aiheutettaisi mahdollisia uusia oikeudellisia ongelmia. Varovaisuusperiaatteen noudattaminen johtaisi siihen, että jäämistöositukset rajattaisiin kokonaan avio-oikeuden vanhentumista koskevan sääntelyn ulkopuolelle. Toisaalta sekä oikeustilan selkeyttämisen tarve myös jäämistöositusten osalta että sääntelyn yhdenmukaisuuden säilyttäminen avioero- ja jäämistöositusten välillä ovat yhdessä niin painavia argumentteja, että punninnan jälkeen muistiossa on päädytty ehdottamaan, että avio-oikeus voisi vanhentua myös jäämistöositusten yhteydessä. Tilanne eroaisi avioero-osituksista kuitenkin siten, että 10 vuoden vanhentumisajan laskeminen alkaisi vasta eloonjääneen lesken kuolemasta eikä ensimmäisenä kuolleen puolison kuolemasta.

Ehdotus:

Avioliiton purkautuessa kuoleman vuoksi avio-oikeuden vanhentumisajaksi ehdotetaan säädettäväksi 10 vuoden vanhentumisaika, joka alkaa lesken kuolemasta.

4.5 Soveltuminen omaisuuden erotteluun avopuolisoiden välillä

Jos aviopuolisot ovat tehneet avio-oikeuden täysin poissulkevan avioehdon, suoritetaan osituksen sijaan omaisuuden erottelu. Myös avopuolisoiden kesken puoliso voi vaatia omaisuuden erottelua, jos avioliitto täyttää avioliittolain 3 §:ssä annetun avopuolison määritelmän; toisin sanoen, jos puoliset ovat asuneet yhteistaloudessa vähintään viisi vuotta tai heillä on tai on ollut yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi.

Välimäki on todennut, että erotteluvaateen menettämisen arvioinnissa voidaan noudattaa samoja periaatteita kuin ositusvaateen menettämisessä sovelletaan.³³

Välimäen johtopäätös on todennäköisesti oikea siltä osin, että ainakin lähtökohtaisesti vaatimukseen omaisuuden erottelun toimittamiseksi avio- ja avopuolisoiden välillä tulisi noudattaa samoja periaatteita. Omaisuuden erottelua koskeva vaatimus kuitenkin eroaa ositusvaatimuksesta siltä osin, että omaisuuden erottelussa ei lähtökohtaisesti ole kyse sellaisen vaatimuksen tekemisestä, joka kohdistuu toisen puolison omistamaan omaisuuteen. Se ei sisällä avio-oikeuden toteuttamista koskevaa vaatimusta (ks. jakso 4.2, elementti 4), vaan siinä on kyse pikemminkin vaatimuksesta itse omistetun omaisuuden erottamiseen toisen omistamasta omaisuudesta ja/tai vaatimuksesta omistussuhteiden purkamiseen yhdessä omistetun omaisuuden osalta (ks. jakso 4.2, elementit 2 ja 3).³⁴ Edellä on jo todettu, että vanhentumissääntelyn ulottaminen näihin ositusvaateen elementteihin ei ole perusteltua muun muassa omaisuuden suojan näkökulmasta. Näin ollen avio-oikeuden vanhentumista koskevalla sääntelyllä ei olisi vaikutuksia myöskään avopuolisoiden välillä tehtävään omaisuuden erotteluun.

Vaikka avopuolisoiden välillä ei ole avio-oikeutta toisen osapuolen omaisuuteen, on avopuolisolla oikeus hyvitykseen, jos hän on yhteistalouden hyväksi antamallaan panoksella auttanut toista avopuolisoa kartuttamaan tai säilyttämään tämän omaisuutta (AvOL 8.1 §). Avopuolisoiden välinen hyvitysmahdollisuus on eräänlainen avio-oikeuden sijaan tuleva, vaikkakin oikeusvaikutuksiltaan huomattavasti avio-oikeutta heikompi perhevarallisuusoikeudellinen konstruktio. Sen avulla pyritään kohtuullistamaan avopuolisoiden välisiä varallisuuseroja tilanteessa, jossa parisuhteen päättyessä ja omaisuutta eroteltaessa havaitaan, että lopputulos johtaisi toisen osapuolen kannalta perusteettoman edun saamiseen toisen kustannuksella.

Huomionarvoista kuitenkin on, että hyvitystä koskevan oikeuden vanhentumisesta säädetään erikseen. Avoliittolain 9 §:n 2 momentin mukaan oikeus hyvitykseen raukeaa, jos hyvitystä koskevaa vaatimusta ei ole vaadittu omaisuuden erottelussa eikä sitä koskevaa kannetta ole nostettu kuuden kuukauden kuluessa omaisuuden erottelusta. Jos omaisuuden erottelua ei ole toimitettu, oikeus hyvitykseen raukeaa pykälän 3 momentin mukaan myös, jollei sitä koskevaa kannetta ole nostettu tai pesänjakajan määräämistä ole haettu kolmen vuoden kuluessa avopuolison kuolemasta tai siitä, kun avopuolisot muuttivat pysyvästi erilleen.

Ehdotus:

Avio-oikeuden vanhentumista koskevalla sääntelyllä ei olisi vaikutuksia avoliittolaissa tarkoitettuihin avopuolisoihin ja näiden välillä tehtävään omaisuuden erotteluun.

4.6 Vanhentumisajasta poikkeaminen

Kuten edellä on todettu, aviopuolisilla saattaa olla perusteltu syy jättää ositus toimittamatta ja omaisuus jakamatta välittömästi avioeron jälkeen. Syynä voi olla esimerkiksi vastikään tapahtuneeseen eroon liittyvä riitaisuus. Pitkäkestoiseen omaisuuden osittamatta jättämiseen voi syynä olla myös esimerkiksi se, että puolison yksin tai yhdessä omistama asunto jää sen puolison käyttöön, joka omistaa asunnon vain osittain tai ei omista osakaan asunnosta, koska puoliset pitävät tätä tarkoituksenmukaisena ratkaisuna tuossa elämäntilanteessa. Syynä voi olla esimerkiksi ei-omistavan puolison omien varojen riittämättömyys asumisen järjestämiseen itselleen ja mahdollisille parin yhteisille lapsille tai varmistuminen siitä, että lasten asuin- tai kouluympäristö ei muutu eron vuoksi. Jos lapset ovat eron tapahtuessa alle kouluikäisiä, he eivät ole vielä täysi-ikäisiä myöskään silloin, kun edellä ehdotettu 10 vuoden vanhentumisaika päättyisi.

³³ Välimäki 2021 s. 152.

³⁴ Ks. esim. Välimäki 2021 s. 45-47.

Esimerkiksi edellä mainituissa tapauksissa lieneekin perusteltua, että vanhentumista koskevassa sääntelyssä olisi mahdollisuus poiketa yleisestä ehdotetusta avio-oikeuden vanhentumisajasta. Tätä johtopäätöstä tukee myös se, että moderniin perhevarallisuus oikeuteen yleensä sisältyy myös yleisemmin mahdollisuus poiketa sopimuksin lainsäätäjän tarjoamasta sääntelymallista. Poikkeusmahdollisuuden tarjoaminen olisi perusteltua etenkin silloin, kun osapuolet ovat yksimielisiä asiasta. Yksimielisyys osapuolten välillä tulisi kuitenkin selkeyden ja todistettavuuden vuoksi todeta kirjallisesti. Mahdollisuutta vapaamuotoiseen tai yksipuoliseen vanhentumisajan katkaisemiseen ei ehdoteta, koska se saattaisi aiheuttaa uusia oikeudellisia tulkintaongelmia ja osapuolten välisiä epäselvyyksiä ja olisi ristiriidassa avio-oikeuden vanhentumisella tavoiteltavien päämäärien kanssa.

Asiasta tulisi laatia joko erillinen sopimus tai sisällyttää asia muihin eron yhteydessä tehtäviin sopimuksiin, kuten lasten tai puolison elatuksesta tehtävään sopimukseen. Kirjallinen sopimus voitaisiin tehdä milloin tahansa ositusperusteen alkamishetken jälkeen, mutta ennen vanhentumisajan päättymistä. Avioliittolain 66 §:ssä säädetään aviopuolisoiden välillä tehtävien sopimusten muotovaatimuksista eri tilanteissa. Säännöksen mukaan sopimusten, jotta ne olisivat päteviä, on oltava päivättyjä, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia. Avioliittolain 43 §:n mukaan avioehtosopimus on lisäksi jätettävä kirjallisesti rekisteröitäväksi Digi- ja väestötietovirastolle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle.

On johdonmukaista, että vanhentumisajasta poikkeamista koskeva sopimus tehdään samoja muotomääräyksiä noudattaen kuin muutkin aviopuolisoiden välillä tehtävät sopimukset. Näin ollen näiden sopimusten tulisi olla kirjallisia, allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia. On harkittava myös sitä, tulisiko kyseinen sopimus rekisteröidä avioehtosopimuksen tavoin. On ennakoitavissa, että näiden sopimusten kohteena olisi ennen kaikkea puolisoitten yhteisenä kotina käytetty asunto, joka on omaisuuseränä usein yksittäisen henkilön arvokkain omaisuus. Tämä puoltaisi sitä, että sopimuksen rekisteröintivelvoite ei olisi muotovaatimuksena ylimitoitettu. Sopimuksen rekisteröintivelvoite mahdollistaisi myös sen, että kirjaamisviranomaisen voisi asunto-osakkeita tai kiinteistöä koskevan luovutuksen yhteydessä tarvittaessa tarkistaa, kohdistuuko luovutettavaan omaisuuteen avioeron yhteydessä tehtyjä sopimuksia esimerkiksi siitä, että puoliso saa jäädä asumaan puolisoitten yhteisenä kotina käytettyyn, mutta toisen puolison yksin omistamaan asuntoon.

Rekisteröintivelvoitetta vastaan puhuvia seikkoja on yhtäältä se, että mitä enemmän muotovaatimuksia kansalaisilta edellytetään, sitä useampi sopimus jää kokonaan tekemättä tai sopimus jää muodoltaan vaillinaiseksi. Rekisteröintimahdollisuuden tarjoaminen edellyttäisi valtiolta myös jonkinasteista taloudellista panosta. Rekisteröintimahdollisuus voitaisiin perustaa esimerkiksi Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämän avioehtoasioiden rekisterin yhteyteen.³⁵

On myös pohdittava sitä, tulisiko niitä tilanteita varten, joissa avio-oikeuden vanhentumisesta on haluttu sopia lakimääräisestä vanhentumisajasta poikkeavasti, säätää jokin lopullinen vanhentumisaika, esimerkiksi 20 vuotta avioeron tulemisesta lainvoimaiseksi. Tällä edistettäisiin samoja tavoitteita kuin avio-oikeuden vanhentumisella ylipäätään ja sillä minimoitaisiin pitkittyneistä omaisuusjärjestelyistä aiheutuvia selvittelykustannuksia. Lapset, jotka ovat olleet vielä avioeron aikaan alaikäisiä, ovat jo 20 vuodessa ehtineet saavuttaa täysi-ikäisyyden.

Toisaalta pelkästään se seikka, että asiasta on aikanaan laadittu muotovaatimukset täyttävä sopimus, nostaa huomattavasti todennäköisyyttä siitä, että ositus tosiasiallisesti tullaan tekemään myöhemmin, joten sääntelyintressiä lopullisen takarajan asettamiselle ei välttämättä ole. Säättämällä lakisääteisestä lopullisesta vanhentumisajasta rajattaisiin lisäksi puolisoitten sopimuskompetenssia. Perheiden tarpeet ja

³⁵ Ks. Laki Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä (1156/2019), 4 §.

tilanteet saattavat vaihdella yksittäisissä tapauksissa. Esimerkkinä voisi olla tilanne, jossa puolisoiden yhteisellä lapsella, jonka asumisen turvaamista varten osituksen lykkäämistä koskeva sopimus on aikoinaan tehty, todetaan myöhemmin vakava kehityshäiriö tai hän saattaa joutua onnettomuuteen, jonka seurauksena hän vammautuu vakavasti. Hänen tilansa saattaa tällöin vaatia toisen tai molempien vanhempien huolenpitoa vielä täysi-ikäisenäkin. Osituksen lykkäämiseen johtanut tilanne saattaa näin ollen olla hyvin samankaltainen kuin lapsen ollessa alaikäinen. Lainsäätäjän asettama rajoitus puolisoiden mahdollisuudelle sopia osituksen lykkäämisestä pitkäksiin aikaa saattaisi johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin, jos sopimuksessa ei voisi ottaa huomioon perheen yksilöllisiä tarpeita. Lähtökohtana tulisi näin ollen olla se, että lopullisesta vanhentumisajasta osituksen lykkäämistä koskevien sopimusten osalta ei ehdoteta säädettäväksi erikseen. Avio-oikeuden vanhentumista ja osituksen lykkäämistä koskevasta sopimuksesta johtuvat oikeusvaikutukset eivät kuitenkaan voisi ulottua puolison kuoleman jälkeiseen aikaan.

Muistiossa ei ehdoteta vastaavan poikkeusmahdollisuuden ulottamista jäämistöositusten yhteyteen siitä huolimatta, että kuolinpesässä voi olla myös alaikäisiä tai edunvalvonnassa olevia osakkaita. Näin voi käydä esimerkiksi tilanteessa, jossa alaikäisten lasten vanhemmat kuolevat yhtä aikaa tai ajallisesti lähellä toisiaan. Sen jälkeen, kun lasten edustus on asianmukaisesti järjestetty, ei ole nähty olevan erityistä syytä sille, miksi kuolinpesässä ei voitaisi toimittaa ositusta ja perinnönjakoa, jolloin avio-oikeuden vanhentumista koskevalla sääntelyllä ei olisi enää merkitystä. Jos esimerkiksi lasten asuminen aiemmassa vanhempien omistamassa asunnossa halutaan varmistaa heille määrätyn uuden huoltajan valvonnassa, on tämä mahdollista järjestää siitä huolimatta, että alaikäiset lapset omistavat asunnon yhdessä määräosuuksin.

Ehdotus:

Vanhentumisajasta tulee olla poikkeusmahdollisuus silloin, kun eroavat puoliset ovat yksimielisiä asiasta. Sopimuksen tulisi noudattaa AL 66 §:ssä säädettyjä muotomääräyksiä. Sopimuksen tulee olla päivätty, allekirjoitettu ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistama.

Selvitetään tarkemmin avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen rekisteröintimahdollisuutta Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämän avioehtoasioiden rekisterin yhteyteen ja tästä aiheutuvia kustannuksia.

4.7 Avio-oikeuden vanhentumisen vaikutukset

Jos avio-oikeuden vanhentumisesta säädetään, tulee lainsäädäntöä valmistellessa arvioida myös eri vaihtoehtojen vaikutuksia. Lähtökohtana luonnollisesti on, että jos avio-oikeus on vanhentunut, se osapuoli, jolta vaaditaan tasinkosuoritusta, ei olisi avio-oikeuden vanhennuttua enää velvollinen sitä suorittamaan. Koska avio-oikeuden vanhentumisella ei olisi vaikutusta ositusvaateen muihin elementteihin (elementit 1-3, ks. jakso 4.2), puoliso voisi edelleen vaatia tuomioistuimessa pesänjakajan määräämistä toimittamaan omaisuuden erottelu ja purkamaan omistussuhteet yhteisesti omistetun omaisuuden osalta. Vaihtoehtoisesti puoliso voisi vaatia toista puolisoa palauttamaan omistamansa esineen hallinnanpalautusta koskevan kanteen avulla. Jos omaisuuden erottelu johtaisi jommankumman puolison näkökulmasta kohtuuttomaan lopputulokseen, puoliso ei kuitenkaan voisi enää vaatia osituksen sovittelua (AL 103 b §), koska osituksen sovittelu kuuluu aineellisoikeudellisen avio-oikeuden piiriin, joka katsottaisiin menetetyksi avio-oikeuden vanhentumisen perusteella.

Velvoiteoikeudellisen vanhentumissääntelyn mukaan velallisella ei ole oikeutta saada takaisin suoritusta, jonka hän on vanhentumisesta tietämättä tehnyt velkojalle. Tämä sääntö ei kuitenkaan päde tiettyihin kuluttajasuorituksiin (VanhL 14 §). Toisin kuin velvoiteoikeudellisissa suorituksissa, joissa usein on kyse epätasapainoisesta oikeussuhteesta luonnollisen henkilön ja oikeushenkilön välillä, perhevarallisuus- ja oikeudellisissa oikeussuhteissa on yleensä vastakkain kaksi tai useampia luonnollisia

henkilöitä. Näin ollen lienee perusteltua, että kummallakaan osapuolella ei olisi palautusvelvollisuutta tai siihen liittyvää koronmaksuvelvollisuutta tilanteessa, jossa tietty esine tai omaisuus on siirretty tasinkona toiselle osapuolelle, vaikka myöhemmin kävisi ilmi, että avio-oikeutta koskeva vaatimus olisi jo oikeudellisesti vanhentunut.

Ratkaistavaksi tulisi myös se, tulisiko avio-oikeuden vanhentuminen ottaa huomioon viran puolesta (*ex officio*) vai olisiko se vain väitteenväittäen ratkaistava asia. Se, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva asia on edellä katsottu olevan luonteeltaan asia, josta voidaan osapuolten keskinäisellä sopimuksella sopia toisin, puoltaa sitä, että avio-oikeuden vanhentumiseen liitettäisiin yleisten siviiliprosessioikeudellisten periaatteiden mukainen vaatimistaakka. Tällöin pesänjakaja tai tuomioistuimien ei olisi ottaa avio-oikeuden vanhentumista tehtävänsä puolesta huomioon asiaa käsitellessään, ellei kumpikaan osapuoli olisi vaatinut sitä huomioon otettavaksi.³⁶

Keskittämisperiaatteen mukaisesti tuomioistuimen tulisi ottaa avio-oikeuden vanhentuminen huomioon pesänjakajaa määrätessään vain, jos on selvää, ettei hakijalla ole enää avio-oikeutta tai että hän toimii ilmeisessä oikeuden väärinkäyttötarkoituksessa. Muutoin vanhentumisväitteen huomioon ottaminen kuuluu ensi vaiheessa pesänjakajan ratkaistaviin asioihin.³⁷ Keskittämisperiaatteen säilyttämistä puoltaa sekin, että avio-oikeuden vanhentumisella ei ole edellä katsottu olevan vaikutusta muihin ositusvaateen elementteihin, kuten oikeuteen vaatia pesänjakajan määräämistä omaisuuden erottelun toimittamista varten taikka oikeuteen vaatia yhteisesti omistetun omaisuuden omistussuhteiden purkamista.

Hallinnollisissa menettelyissä, kuten kirjaamisviranomaisen menettelyssä, viranomaisella on tuomioistuinta laajempi selvittämisvelvollisuus asian ratkaisemiseksi tarpeellisista seikoista. Esimerkiksi Maakaaren (540/1995) 3 luvun 4 §:n mukaan kirjaamisviranomaisen on omasta aloitteestaan hankittava selvitys sellaisista asian ratkaisemiseksi tarpeellisista seikoista, joita koskevat tiedot ovat saatavissa lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä taikka muista kirjaamisviranomaisen käytettävissä olevista rekistereistä. Jos avio-oikeuden vanhentumista koskevaan poikkeusmahdollisuuteen liitettäisiin muotovaatimuksena sopimuksen rekisteröinti ja kirjaamisviranomaisella olisi tieto siitä, että ositusta ei ole toimitettu, viranomaisen voisi täyttää selvittämisvelvollisuutensa tarkistamalla ensin väestötietojärjestelmästä avioerotuomion päivämäärän ja jos avioerosta on kulunut yli 10 vuotta, tarkistaa sen jälkeen poikkeussopimuksia koskevasta rekisteristä, onko kyseisen kiinteistön käytöstä tehty avio-oikeuden vanhentumista koskevaa poikkeussopimusta. Jos kaikki rekisteriselvitykset viittaisivat avio-oikeuden vanhentumiseen, entisen aviopuolison suostumusta kiinteistön kauppaan tai kirjallista selvitystä siitä, että hänellä ei ole avio-oikeuteen liittyviä vaatimuksia kiinteistöön, ei enää tarvittaisi.

Ehdotukset:

Avio-oikeuden vanhentuminen ei estä puolisoa tekemästä tuomioistuimelle hakemusta pesänjakajan määräämiseksi omaisuuden erottelua tai yhdessä omistetun omaisuuden omistussuhteen purkamista varten. Ehdotetulla sääntelyllä ei ole vaikutusta keskittämisperiaatetta koskevaan vallitsevaan tuomioistuinikäytäntöön.

Jos omaisuuden erottelu johtaisi jommankumman puolison näkökulmasta kohtuuttomaan lopputulokseen, puoliso ei kuitenkaan voisi enää vaatia osituksen sovittelua, koska osituksen sovittelu kuuluu

³⁶ Välimäki on ehdottanut, että vaatimistaakka tuotaisiin yleisemminkin osaksi pesänjakajamenettelyä. Ks. Välimäki 2021 s. 643-644.

³⁷ KKO 2001:56.

aineellisoikeudellisen avio-oikeuden piiriin, joka katsottaisiin menetetyksi avio-oikeuden vanhentumisen perusteella.

Jos ositusta tai omaisuuden erottelua tekemään on nimetty pesänjakaja tai pesänjakajan tekemästä osituksesta on tehty moitekanne tuomioistuimeen, pesänjakaja tai tuomioistuin ei voisi ottaa avio-oikeuden vanhentumista viran puolesta huomioon asiaa käsitellessään, ellei tätä koskevaa vaatimusta ole esitetty.

Jos tietty esine tai omaisuus on siirretty tasinkona toiselle osapuolelle ja myöhemmin käy ilmi, että avio-oikeus on vanhentunut, kummallakaan osapuolella ei ole tähän liittyvää palautus- tai koronmaksuvelvollisuutta.

4.8 Kolmannen osapuolen oikeudet

Vaikutusarvioinnissa olisi otettava huomioon varsinaisten asianosaisten lisäksi (puolisot ja mahdolliset perilliset) puolisoitten tai kuolinpesän osakkaiden velkojen intressi. On mahdollista, että ositus on jätetty toimittamatta siksi, että huomattavasti vähemmän omistava puoliso tai velkaantunut kuolinpesän osakas joutuisi joka tapauksessa luovuttamaan toiselta puolisolta saamansa tasingon velkojilleen velkojen maksua varten.

Velkojen intressi on otettu huomioon jo nykyisin puolisoitten välillä toimitetun osituksen yhteydessä. Avioliittolain 104 §:n mukaan ositus voidaan peräyttää siten kuin takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa (758/1991) säädetään, jos velallisen asemassa oleva puoliso on osituksessa luovuttanut puolisolleen (tai tämän perillisille) huomattavasti enemmän kuin hän olisi ollut velvollinen luovuttamaan. Jotta omaisuutta saanut puoliso tai tämän perilliset voisivat saada suojaa toisen puolison velkojen takaisinsaantivaatimuksilta konkurssissa ja ulosotossa, osituskirja on jätettävä Digi- ja väestötietovirastolle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle kirjallisesti rekisteröitäväksi. Avioliittolain 103 §:n 2 momentin mukaan, kun puolison tai kuolleen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin, toinen puoliso tai tämän perilliset eivät myöskään ole velvolliset luovuttamaan omaa omaisuuttaan konkurssipesälle osituksessa, vaikka osituslaskelman mukaan puoliso olisi tasingonmaksuvelvollinen.

Tilanteessa, jossa ositusta ei ole puolisoitten välillä ollenkaan toimitettu, velkoja ei kuitenkaan voi omilla toimillaan hakea esimerkiksi pesänjakajan määräämistä osituksen toimittamista varten.

Asian valmistelun yhteydessä ei ole havaittu kolmannen osapuolen oikeuteen liittyviä lisäsääntelytarpeita. Jos osapuolet päättävät tehdä osituksen lykkäämistä koskevan sopimuksen ja ehdotukseen liitetään sopimuksen rekisteröintiä koskeva velvoite, rekisteritietojen luovutusta koskevan sääntelyn yhteydessä on mahdollista pohtia myös sitä, onko tätä koskeva merkintä luovutettavissa kirjaamisviranomaisen lisäksi myös muille kolmansille osapuolille, kuten velkojille.

Ehdotus:

Ei todettuja lisäsääntelytarpeita.

4.9 Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

On perusteltua, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sääntely tulisi voimaan mahdollisimman pian. Sääntely ei kuitenkaan voisi tulla voimaan taannehtivasti siten, että sääntelyn kohteena olevat yksityishenkilöt eivät voisi varautua sääntelyn mukanaan tuomiin mahdollisesti merkittäviin taloudellisiin vaikutuksiin. On otettava huomioon, että luonnollisilla henkilöillä on oikeushenkilöitä vähäisemmät mahdollisuudet ennakoita sääntelystä johtuvia oikeudellisia vaikutuksia. Sääntelyn vaikutuspiiriin kuuluu myös iäkkäitä ja oikeudelliselta toimintakyvyltään heikentyneitä henkilöitä. Tätä taustaa silmällä pitäen olisi varmintaa, jos sääntelyyn ei liitettäisi taannehtivia oikeusvaikutuksia, vaan uutta sääntelyä sovellettaisiin

vasta sellaisiin avioliiton purkautumisiin, joita koskeva lainvoimainen tuomio annetaan tai leski kuolee lain voimaantulon jälkeen. Tämä tarkoittaisi myös sitä, että yksityishenkilöillä ja eri viranomaistoimijoilla ja muilla oikeudellisilla toimijoilla olisi käytettävissään huomattavan pitkä aika varautua säännösten voimaantuloon.

Toisaalta sääntelyn täysimääräiset vaikutukset näkyisivät tuolloin vasta huomattavan pitkän ajan kuluttua. Sääntelyn vaikutukset eivät tällöin myöskään tulisi koskaan ulottumaan niihin toimittamatta jääneisiin osituksiin, joita koskevasta ositusperusteesta olisi annettu lainvoimainen tuomio tai leski kuolee ennen lain voimaantuloa. Vaihtoehtoisesti tulisikin pyrkiä löytämään ratkaisu, jossa vanhojen toimittamatta jääneiden ositusten selvittämistä helpottava intressi sekä oikeusvarmuutta ja ennakkovarautumista koskeva intressi otetaan molemmat mahdollisimman hyvin huomioon.

Yksi ratkaisuvaihtoehto olisi se, että jos lainvoimainen avioerotuomio on annettu tai leski on kuollut ennen lain voimaantuloa, vanhentumista koskeva määräaika alettaisiin laskea lain voimaantulosta. Näin ollen näilläkin aviopuolisoilla olisi käytettävissään sama 10 vuoden määräaika joko toimittaa ositus tai tehdä sen lykkäämistä koskeva sopimus ennen avio-oikeuden lakimääräistä vanhentumista kuin niillä puolisoilla, joiden lainvoimainen avioerotuomio olisi annettu tai leski olisi kuollut lain voimaantulopäivänä. Se seikka, että toinen tai molemmat aviopuolisoista on kuollut ennen määräajan alkamista tai päättymistä, ei muuttaisi osituksen luonnetta jäämistöositukseksi tai pidentäisi käytettävissä olevaa määräaika. Puolison jälkeen tulevilla perillisillä tai heidän edustajillaan olisi käytettävissään sama aika osituksen toimittamista varten kuin puolisolalla itsellään olisi ollut. Jos osituksen perusteena on puolisojen avioero, lesken tai perillisten asemaa koskeva suojaamistarve ei ole verrattavissa tilanteeseen, jossa avioliiton purkautumisen perusteena on puolison kuolema.

Ehdotus:

Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sääntely tulisi voimaan siten, että sitä sovellettaisiin sellaisiin osituksiin, joissa lainvoimainen avioerotuomio on annettu tai leski on kuollut lain voimaantulon jälkeen. Jos lainvoimainen avioerotuomio on annettu tai leski on kuollut ennen lain voimaantuloa, avio-oikeuden vanhentumista koskeva määräaika laskettaisiin lain voimaantulopäivästä.

Yhteenveto ehdotuksista

1. Säädetään hallitusohjelman mukaisesti avioliittolain mukaisen ositusvaateen vanhentumisesta tietyn ajan kuluttua, mutta sääntelyyn on perusteltua sisällyttää myös poikkeusmahdollisuus.
2. Oikeus vaatia osituksen toimittamista prosessuaalisena oikeutena on muun muassa omistusoikeuden perusoikeussuojaan liittyvistä syistä tarpeen säilyttää nykyisellään siltä osin, kun kyse on oikeudesta vaatia itse omistetun omaisuuden erottelun toteuttamista ja oikeus vaatia yhdessä omistetun omaisuuden omistussuhteiden purkamista.
3. Avio-oikeuden vanhentumista koskevat oikeusvaikutukset on tarpeen kohdistaa myös vallinnanrajoituksia koskevaan sääntelyyn.
4. Avio-oikeuden vanhentumisajaksi ehdotetaan säädettäväksi 10 vuoden vanhenemisaika, joka alkaa avioeron tai avioliiton kumoamista koskevan tuomion päätöspäivämäärästä.
5. Avioliiton purkautuessa kuoleman vuoksi avio-oikeuden vanhentumisajaksi ehdotetaan säädettäväksi 10 vuoden vanhentumisaika, joka alkaa lesken kuolemasta.
6. Avio-oikeuden vanhentumista koskevalla sääntelyllä ei olisi vaikutuksia avoliittolaissa tarkoitettuihin avopuolisoihin ja näiden välillä tehtävään omaisuuden erotteluun.

7. Vanhentumisajasta tulee olla poikkeusmahdollisuus silloin, kun eroavat puoliset ovat yksimielisiä asiasta. Sopimuksen tulisi noudattaa AL 66 §:ssä säädettyjä muotomääräyksiä. Sopimuksen tulee olla päivätty, allekirjoitettu ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistama.
8. Selvitetään tarkemmin avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen rekisteröintimahdollisuutta Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämän avioehtoasioiden rekisterin yhteyteen ja tästä aiheutuvia kustannuksia.
9. Avio-oikeuden vanhentuminen ei estä puolisoa tekemästä tuomioistuimelle hakemusta pesänjakajan määräämiseksi osituksen tai omaisuuden erottelua varten. Ehdotetulla sääntelyllä ei ole vaikutusta keskittämisperiaatetta koskevaan vallitsevaan tuomioistuinikäytäntöön.
10. Jos omaisuuden erottelu johtaisi jommankumman puolison näkökulmasta kohtuuttomaan lopputulokseen, puoliso ei kuitenkaan voisi enää vaatia osituksen sovittelua, koska osituksen sovittelu kuuluu aineellisoikeudellisen avio-oikeuden piiriin, joka katsottaisiin menetetyksi avio-oikeuden vanhentumisen perusteella.
11. Jos ositusta tai omaisuuden erottelua tekemään on nimetty pesänjakaja tai pesänjakajan tekemästä osituksesta on tehty moitekanne tuomioistuimeen, pesänjakaja tai tuomioistuin ei voisi ottaa avio-oikeuden vanhentumista viran puolesta huomioon asiaa käsitellessään, ellei tätä koskevaa vaatimusta ole esitetty.
12. Jos tietty esine tai omaisuus on siirretty tasinkona toiselle osapuolelle ja myöhemmin käy ilmi, että avio-oikeus on vanhentunut, kummallakaan osapuolella ei ole tähän liittyvää palautus- tai koronmaksuvelvollisuutta.
13. Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sääntely tulisi voimaan siten, että sitä sovellettaisiin sellaisiin osituksiin, joissa lainvoimainen avioerotuomio on annettu tai leski kuolee lain voimaantulon jälkeen. Jos lainvoimainen avioerotuomio on annettu tai leski kuolee ennen lain voimaantuloa, avio-oikeuden vanhentumista koskeva määräaika laskettaisiin lain voimaantulopäivästä.

Taulukko 1. Mitkä puolisojen oikeudet muuttuvat ja mitkä säilyvät, jos avio-oikeus vanhenee?

	Säilyy	Muutos
Oikeus hakea pesänjakajaa	X	
Oikeus vaatia tasinkoa avioeron jälkeen		Vanhenisi 10 vuodessa avioerotuomiosta
Oikeus vaatia tasinkoa jäämistöosituksessa		Vanhenisi 10 vuodessa eloonjääneen lesken kuoleman jälkeen
Oikeus vaatia omaisuuden erottelua oman omaisuuden erottamiseksi	X	
Oikeus vaatia yhteisomistussuhteen purkamista	X	
Vaikutukset avopuolisoiden oikeuksiin	X (ei vaikutusta)	

Lähteet

- Aarnio, A. ja Helin, M. Suomen avioliitto-oikeus, 3. painos, Helsinki 1992
- Aarnio A. ja Kangas, U. Suomen jäämistöoikeus I, 6. painos, Helsinki 2016
- Aarnio, A., Kangas, U. ja Räbinä, T. Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, Alma Talent, Helsinki 2020
- Aasland, J. Passivitet som bortfallsgrunn for forpliktelser og ervervsgrunn for rettigheter i familie- og arvretten. Tidsskrift for Rettsvitenskap 2009, s. 70–102.
- Brattström, M. Bodelning mellan makar - verklighetens betydelse för framtidens regelutformning? Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 1/2011 s. 56-100
- Brattström, M. ja Singer, A. Preskription av äktenskapets rättsverkningar? Uppsala Faculty of Law Working Papers 2010:10
- Helin, M. Sopimusvapaus ja sen ajalliset rajoitukset perheoikeudessa, Defensor Legis 3/2023 s. 409-427.
- Kangas, U. Perhevarallisuus-oikeus, 3. painos, Alma Talent, Helsinki 2018 (Kangas 2018)
- Kangas, U. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet, 3. painos, Alma Talent, Helsinki 2023 (Kangas 2023)
- Lindskog, S., Preskription, 2. painos, Norstedts Juridik, Tukholma 2002.
- Lohi, T. Aviovarallisuus-oikeus, Talentum Pro. Helsinki 2016
- Nielsen, L. ja Kronborg, A. Skilsmisseret – de økonomiske forhold, Karnov Group, Kööpenhamina 2018
- Rosti, H. – Litmala, M.: Aviovarallisuusjärjestelmä lakimiesten näkökulmasta. Avioliittolain varallisuussäännösten toimivuuden tarkastelua II, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 226, Helsinki 2007.
- Saarenpää, A. Toimitusosituksen peräyttäminen. Teoksessa Saarenpää A. (toim.), Pohjois-Suomen tuomarikoulu. Yrjö Korhonen 70 v juhlakirja. Julkaisuja 1/2002, Rovaniemi
- Seppälä, A. Veroilta ei säästä edes kuolema – Kuolinpesä voi olla loputtomiin jakamatta. <https://yle.fi/a/3-8956043> (28.6.2016).
- Teleman, Ö., Bodelning under äktenskap och vid skilsmässa, 6. painos, Norstedts Juridik, Tukholma 2016
- Viertola, R. Osituksen toimittamatta jättäminen ja ositusvaateen lakkaaminen, Pro gradu –tutkielma, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta toukokuu 2017, julkaistu Edilexissä 14.9.2017.
- Välimäki, P. Olennaista on osata ositusta. Teoksessa Savela, A. (toim.) Rovaniemen hovioikeuspiirin Laatu-hankkeen työryhmäraportteja VI, Saarijärvi 2004 (Välimäki 2004)
- Välimäki, P. Pesänjakaja, Alma Talent Oy, Helsinki 2021 (Välimäki 2021)
- Walén, G. – Lind, G., Kommentar till ärvdabalken, Del II. Nordstedts Juridik, Tukholma 2009.